

ISSN 1829-0361

ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ
ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ

2(12)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԼՏՈՒԹՅԱՆ ԹԱԿԵՐԱՆ

HISTORY MUSEUM OF ARMENIA

PROCEEDINGS
OF THE HISTORY MUSEUM OF ARMENIA
№2(12)

МУЗЕЙ ИСТОРИИ АРМЕНИИ

ТРУДЫ МУЗЕЯ ИСТОРИИ АРМЕНИИ
№2(12)

YEREVAN 2023 ЕРЕВАН

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ
№2(12)

ԵՐԵՎԱՆ 2023

*Տպագրվում է Հայաստանի պատմության թանգարանի
գիտական խորհրդի որոշմամբ*

Հրատարակվում է 1948 թվականից

Խմբագրական խորհուրդ՝

*Նժդեհ Երանյան. պ. գ. թ. – նախագահ,
Հայկ Նազարյան, պ. գ. թ. – պարասխանապոս քարտուղար
Արա Սանճեան, PhD (ԱՄՆ), Արսեն Բորոխյան, պ. գ. թ.,
Համլետ Պետրոսյան, պ. գ. թ., պրոֆեսոր, Համո Սուքիասյան,
պ. գ. թ., դոցենտ, Հարություն Մարության, պ. գ. թ., Հռիփսիմե
Պիկիցյան, պ. գ. թ., դոցենտ, Հրաչ Զիլինկիրեան, PhD (Մեծ
Բրիտանիա), Մխիթար Գաբրիելյան, պ. գ. թ., դոցենտ,
Պավել Ավետիսյան, պ. գ. թ., ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ,
Ռոբերտո Դան, PhD (Իտալիա), Ռուբեն Վարդանյան, պ. գ. թ.,
Տորք Դալայան, թ. գ. թ.*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Դրամագիտություն

Ալեքսանդր Հակոբյան

Արխիպելագից դեպի մայրցամաք. «Հայաստանի դրամագիտություն» հասկացության շրջանակը (*ռու.*) 8

Ժակ Նորայերյան

Հին դրամների՝ պատմական և աշխարհագրական տեղեկությունները ստուգելու ունակությունը (*անգլ.*) 23

Հասմիկ Մարգարյան

Հայաստանի անձնավորումը Պարթևական հաղթականարի վրա՝ ըստ Օգոստոս կայսեր մ.թ.ա. 19 – 16 թթ. հաղթադրամների (*ռու.*) 27

Մարսիմ Եվադեան

Հայոց թագուհի Էրատոյի մասին. պատմական և դրամագիտական ուսումնասիրություն (*անգլ.*) 38

Մարսիմ Եվադեան, Հովանն Միմոնեան

Մարիամ Կարսեցու չիրապարակված կնիքը և Բագրատունիների տան՝ Դավիթյան ծագման հավակնությունը (*անգլ.*) 47

Շահէն Յոսիֆիան

Պարսկական դրամներ՝ թողարկած Երևանում (*հայ.*) 55

Ռուբեն Վարդանյան, Արմինե Զոհրաբյան, Համլետ Պետրոսյան

Դրամներ Արցախի Տիգրանակերտի պեղումներից (*հայ.*) 74

Ռոյ Մուսրեյան

Ավնարկ Տիգրան II-ի դրամական թողարկումների ժամանակագրության մասին (*անգլ.*) 87

Սեյդե Օսիդ Մոհամմադի, Սաիդ Սոլեյմանի

Հատվել է Իրանի Հյուսիսում. «Մուիր» մակադրոշմներ արծաթե դրամների վրա (*անգլ.*) 95

Վեոս Բոյան

Հայաստանից գտնված Հնդկաստանի Մեծ մոդոլների դրամները և դրանց դերը միջազգային առևտրում (*հայ.*) 106

Վլադիմիր Գորոնչարովսկի, Ադրեյ Տերեչչենսկո

Տավրիկյան Խերսոնեսի հարավային արվարձանում հայտնաբերված՝ բյուզանդական կայսր Արտավազդի հազվագյուտ սեմիսի մասին (*ռու.*) 114

ՄՃԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԱՐԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Ալեքսանդր Հակոբյան, Լուսինե Ղուշյան

Մետաղադրամը իրերի վրա. Ռուսաստանի ազգագրական թանգարանի հավաքածուից չորս հայկական զարդերի դրամագիտական վերլուծություն (*անգլ.*) 122

Ասորդիկ Իսրայելյան

Դրամների մոզական և գեղագիտական արժեքները (*հայ.*) 132

Արարակ Ասատրյան

Պղնձարդյունաբերությունը և պղնձագործությունը Արևելյան Հայաստանում 19-րդ դարի երկրորդ կեսին – 20-րդ դարի սկզբին (Պատմաազգագրական համառոտ ուրվագիծ) (*հայ.*) 152

Լիլիա Ավանեսյան, Վեռա Բոյան

Գորգը և տեքստիլ ապրանքները Ռուսաստանի հետ հայ վաճառականների առևտրում 17-րդ դարի կեսին – 18-րդ դարի սկզբին (*ռուս.*) 166

Կարինե Բազեյան, Գրիգոր Աղանյան

Մետաղադրամը որպես զարդ Բարձր Հայքի և Շիրակի կանանց ավանդական հագուստի համալիրում (*հայ.*) 180

ՀՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՎԻՄԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Աշոտ Մանուչարյան

Դրամական անվանումների արտացոլումը հայկական վիմագրերում (*հայ.*) 190

Արմինե Զոհրաբյան, Բորիս Գասպարյան, Անի Աղիգյոզայան

Կշռաքար՝ հայտնաբերված Արտաշատ մայրաքաղաքի տարածքից (*հայ.*) 206

Ռոբերտո Դան, Աննարիտա Ս. Բոնֆանտի

Նախնական դիտարկումներ Հայաստանի պատմության թանգարանում պահվող Ուրարտական թագավորական թասերի նոր ուսումնասիրության մասին (*անգլ.*) 217

Հայկ Ավերիսյան, Արարակ Գնունի, Արսեն Բորոխյան, Գագիկ Սարգսյան, Լևոն Մկրտչյան

Ճանապարհային ցանցի գործարկումը բրոնզ-երկաթեդարյան Սյունիքում՝ խոշոր բնակավայրային ագլոմերացիաների գոյության պայմաններում (*հայ.*) 225

ՀԱՎԱՔԱՃՈՒՆԵՐ

Ժիրայր Քրիստիանեան

Ռոբերտ Վ. Էդվարդսի հայկական և հարակից մինչհետմիջնադարյան ժամանակաշրջանի դրամների հավաքածուն՝ Կիլիկիայում գտածոների վայրերի փաստագրված տվյալներով (*անգլ.*) 242

Ռուբեն Վարդանյան, Արմինե Զոհրաբյան, Հասմիկ Հովհաննիսյան

Ոչ թանգարանային դրամագիտական թվային շտեմարան թանգարանում (*հայ.*) 260

Զարուհի Բարսեղյան

«Պահպանելով անցյալը և ներկայացնելով ներկան՝ կառուցում ենք ապագան»։ ՀՀ կենտրոնական բանկի այցելուների կենտրոն (*հայ.*) 267

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐ

271

Jack Nurpetlian

PhD

American University of Beirut

jn21@aub.edu.lb

THE POTENTIALITY OF ANCIENT COINS FOR THE VERIFICATION OF HISTORICAL AND GEOGRAPHICAL INFORMATION*

Keywords: Armenia, Coins, Tigranes, Artaxiad, Adiabene, Dromedary, Tiara.

Introduction

This study presents a theoretical discussion on the importance of coins in understanding ancient historical events, both temporal and spatial. It is the aim of this paper to corroborate the significant theme of the conference, which investigates the ‘source study value of a coin’. This objective will be met by presenting a case study related to ancient Armenian coins.

Discussion

Numismatists of the 20th century rightfully regarded coins as the newspapers of the ancient world. This is very much true since, long before the advent of newspapers, coins were a form of mass media. They were not only a physical form of currency for use in a cash economy, but were also produced and circulated for the propagation of ideologies, such as the presentation of new rulers, religious beliefs, civic identities, and much more (a good example of coins as newspapers is the ‘*EID MAR*’ denarius of Brutus presenting the assassination of Julius Caesar on the Ides of March in 44 BC; Fig. 1).

Nowadays, in the 21st century, numismatists can perceive ancient coins as the equivalent of the internet, or, more appropriately, social media and networking. Coins were commonly used by the issuing authorities to update their ‘profile picture’ and ‘status’. New titles, constructions, benefactions and conquests were ‘posted’ on coins and immediately distributed to reach wide audiences.

This paper will discuss the *potential* that ancient coins have for the verification of historical events using the above premise. The coinage of the Artaxiad Dynasty will be used as a case study.

The classification of the coins of the Artaxiads is problematic. This is mostly because numerous rulers bear the same name, in particular Tigranes. The ‘traditional’ classification of the Artaxiad coins was primarily established by P. Bedoukian in his seminal

* Received 31.07.2023, sent for review 01.08.2023, accepted for publication 01.11.2023.

work *Coinage of the Artaxiads of Armenia* (1978). His classification of the issues bearing the name Tigranes, i.e., ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΙΓΡΑΝΟΥ, is the following:

- Tigranes I (123 – 96 BC)
- Tigranes II (95 – 55 BC)
- Tigranes III (20 – 8 BC)
- Tigranes IV (8 – 5 BC, 2 BC – AD 1)
- Tigranes V (AD 6)

In recent times, F. Kovacs in his *Armenian Coinage in the Classical Period* (2016) has reshuffled Bedoukian's classification of the Artaxiad coins and has added a sixth Tigranes (bearded) attributed to the 60s AD:

- Tigranes I (123 – 96 BC)
- Tigranes II (95 – 55 BC)
- Tigranes III (20 – 8 BC)
- Tigranes IV (8 – 5 BC, 2 BC – AD 1)
- Tigranes V (AD 6 – 12?)
- Tigranes VI (AD 60s)

The above dates are somewhat reliable since they are mostly derived from ancient sources, such as Appian, Cicero, Dio Cassius, Justin, Plutarch, Strabo, and Tacitus. However, the above sequencing remains unconfirmed due to the fragmented nature of the information, in addition to the repetitive use of the same name, as mentioned above, with occasional titles such as *'megas'* (great) or *'neos'* (young).

To circumnavigate this problem, numismatists often resort to identifying stylistic similarities of the designs on coins to create a chronological sequence. Although this approach has proven to be useful, it nevertheless has the tendency to be somewhat subjective. To avoid this pitfall, only the 'objective' elements of a coin should be used for the verification of the historical and geographical facts it relates to. To provide an example, for the usurper to the Roman throne, Uranius Antoninus, the surviving textual evidence provides contradictory and misleading information about the date and place of his reign. However, his coins (Fig. 2) provide the necessary 'hard evidence' to establish a date (AD 253/254) and location (Emesa, Syria); without these coins, his existence in history would have remained a total enigma (Baldus 1971).

Despite the above drawbacks, the coins issued by the Artaxiad rulers are currently our best source for establishing their contested chronologies and geographical dominion. A good example of this is the coins of Tigranes the Great minted in Damascus (Fig. 3). These issues verify Tigranes' southernmost expansion since there is yet no archaeological evidence of his presence in Phoenicia and Palestine, despite being mentioned by ancient sources (Strabo *Geography* 11.14.15. Josephus *Jewish Antiquities* 13.16.4).

The above hypothesis will be presented in the form of a case study by discussing a hitherto unpublished coin depicting on the obverse a ruler wearing an Armenian-style tiara and on the reverse a dromedary (Fig. 4). The portrait is very similar to that of 'the bearded Tigranes' (Bedoukian, Tigranes IV, 8 – 5 BC, nos. 148 – 159. Kovacs, Tigranes V,

before AD 6–12, nos. 181–186 and Tigranes VI, before AD 60–62 and AD 66/67, nos. 196–198 and 200–202). The reverse is reminiscent of the dromedary coins attributed (with reservation) to Natounia in Adiabene by O. Hoover (2009), who has based his attribution on stylistic grounds, namely the thin wreath leaves (Fig. 5). The coin in question is reported to have been found in the very northern regions of Iraq (in the general location of the ancient kingdom of Adiabene). If the above propositions are accurate, then this coin would establish the hegemony of an Armenian ruler in Adiabene, verifying, indeed, the ancient sources that speak of Tigranes involved in Adiabene (Tacitus *Annals* 15.1-6. See also Kovacs 2016, 33). According to Kovacs' attribution, it was the sixth Tigranes (*ca.* AD 60–62) who launched an attack on Adiabene. This coin may very well verify the geographical and chronological occurrence of that event. Unfortunately, without the inscriptions on the coin, this hypothesis remains indeterminate. It should also be noted that the headdress greatly resembles an Armenian tiara, with the exception of the inner tiara 'spikes', which seem to have lower peaks in the middle. This feature reminds us of the *bashlyk* headdress present on certain coins of Adiabene, in particular that of Abdissares (de Callataÿ 1996, Fig. 6). As such, if the coin is in fact that of an Adiabenean ruler and not Armenian, then it would verify Hoover's attribution of the dromedary coins to Natounia (which, as mentioned above, currently rests on stylistic grounds only). All of these aspects show the potential that one coin may have in authenticating numismatic, historical, and geographical propositions.

Conclusion

To conclude, it was not the intention of this paper to classify this coin in particular, but rather a theoretical discussion on presenting the potential of coins as tangible primary sources for verifying historical and geographical events. As such, the source value of a coin has demonstrated that the classification of this particular coin, when confirmed with the emergence of better-preserved specimens in the future, can verify the presence of a Tigranes in Adiabene and, more importantly, can establish the proposed date of this 'bearded' Tigranes, paving the way for determining the chronology of other coins bearing the name Tigranes.

Bibliography

- BALDUS 1971 – Baldus H., *Uranius Antoninus. Münzprägung und Geschichte*, Bonn, 1971.
 BEDOUKIAN 1978 – Bedoukian P., *Coinage of the Artaxiads of Armenia*, London, 1978.
 DE CALLATAÿ 1996 – de Callataÿ F., *Abdissarès l'Adiabénien*, Iraq, 1996, Volume 58, pp. 135–142.
 HOOVER 2009 – Hoover O., *The Camels of Natounia*, "Schweizerische Numismatische Rundschau", 2009, № 88, pp. 161–168.
 KOVACS 2016 – Kovacs F., *Armenian Coinage in the Classical Period*, Lancaster, 2016.

Ժակ Նուրպետյան

PhD

Բեյրութի ամերիկյան համալսարան
jn21@aub.edu.lb

ՀԻՆ ԴՐԱՄՆԵՐԻ՝ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԵՎ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՍՏՈՒԳԵԼՈՒ ՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հիմնաբառեր. Հայաստան, մետաղադրամներ, Տիգրան, Արտաշեսյան, Ադիաբենե, դրոմադեր, տիարա:

Այս հոդվածում քննարկվում են չստուգված պատմական իրադարձությունների հաստատումը հին դրամների միջոցով: Որոշ դեպքերում մետաղադրամները միակ հասանելի աղբյուր են տարբեր տիրակալների և նրանց գործողությունների նույնականացման համար: Նրանք հնարավորություն են ընձեռում ստուգելու անցյալի ժամանակային և տարածական իրադարձությունները: Հաճախ դժվար է նույնականացնել որոշ տիրակալների, հատկապես, երբ արքայատոհմի տարբեր անդամներ կրում են նույն անունները: Դրա լավ օրինակն է Արտաշեսյանների արքայատոհմը, որտեղ մի քանի կառավարիչներ ունեն նույն անունը՝ Տիգրան, Արտավազդ, Արտաշես: Քանի որ նախկինում հստակ սահմաններ գոյություն չունեին, դժվար է ուրվագծել այս կառավարիչներից յուրաքանչյուրի ենթակայության տակ գտնվող աշխարհագրական տարածության սահմանները: Հետևաբար, դրամները, որոնք կարող են միանշանակ վերագրվել որևէ տիրակալի և դրամահատարանի, կարող են կարևոր նշանակություն ունենալ տոհմաձագերի ուրվագծման գործում: Բացի այդ, դրամների միջոցով կարելի է ստուգել տիրակալների աշխարհագրական ընդլայնումը, այդպիսով հաստատելով պատմական իրադարձություններ, որոնք այլ կերպ չեն կարող ստուգվել ամլա սակավ և կողմնակալ գրավոր տեղեկատվության միջոցով: Այս վարկածը կներկայացվի մի օրինակի ուսումնասիրության միջոցով՝ քննարկելով չիրապարսկված մետաղադրամ, որի դիմերեսին հայկական ռճի խոյր հագած մորուքավոր տիրակալ է, իսկ դարձերեսին՝ դրոմադեր կամ միասապատ ուղտ

Жак Нурпетлян

PhD

Американский университет Бейрута
jn21@aub.edu.lb:

ПОТЕНЦИАЛ ДРЕВНИХ МОНЕТ ДЛЯ ПРОВЕРКИ ИСТОРИКО-ГЕОГРАФИЧЕСКОЙ ИНФОРМАЦИИ

Ключевые слова: Армения, монеты, Тигран, династия Арташесидов, Адиабене, дромадер, тиара.

В данной статье посредством древних монет рассматривается подтверждение непроверенных исторических событий. В некоторых случаях монеты являются единственным доступным источником для идентификации различных правителей и их действий. Они дают возможность проверить прошлые временные и пространственные события. Часто бывает трудно идентифицировать отдельных правителей, особенно когда разные представители династии носят одно и то же имя. Хорошим примером этого является династия Арташесидов, где несколько правителей носили одно и то же имя: Тигран, Артавазд, Арташес. Поскольку в прошлом не существовало четких границ, трудно определить географическую протяженность и доминирование каждого из этих правителей. Таким образом, древние монеты, которые можно однозначно отнести к определенному правителю и монетному двору, могут иметь важное значение для установления родословных. Кроме того, монеты могут подтвердить географическую экспансию правителей, тем самым подтверждая исторические события, которые иначе невозможно проверить с помощью имеющейся скудной и предвзятой письменной информации. Эта гипотеза будет представлена на примере неопубликованной монеты, на которой изображен бородастый правитель в тиаре в армянском стиле на аверсе и дромадер на реверсе.

Jack Nurpetlian

THE POTENTIALITY OF ANCIENT COINS FOR THE VERIFICATION OF HISTORICAL AND GEOGRAPHICAL INFORMATION

Fig. 1: Brutus, 42 BC, traveling mint, AR Denarius (CNG 66, 1326).

Fig. 2: Uranius Antoninus, AD 253 - 254, Emesa, A (CNG Triton V, 1767).

Fig. 3: Tigranes the Great, 95 - 55 BC, Damascus, A (CNG 272, 139).

Fig. 4: Unverified ruler and mint (private collection, 4.50 gr, 20.5 mm, 12 h).

Fig. 5: Natounia, Adiabene, 1st c. BC, A (CNG 84, 747).

Fig. 6: Abdissares of Adiabene, 160s BC, A (CNG 82, 700).

